

VEERTIG JAAR GELEDEN KREEG
GENT ZIJN ZG. NOLF-UNIVERSITEIT

DOOR

Prof. Dr. Th. LUYCKX

VEERTIG JAAR GELEDEN KREEG GENT ZIJN ZG. NOLF-UNIVERSITEIT

Het is juist veertig jaar geleden dat door de Wet van 31 juli 1923 — tijdens de regering Theunis, waarin de Luikse hoogleraar P. Nolf reeds als derde minister van Kunsten en Wetenschappen fungeerde — de Gentse Rijksuniversiteit een tweetalig regime ontving. Er bestonden immers sedertdien twee afdelingen aan de Universiteit, waarvan de Vlaamse twee derde Nederlandse en één derde Franse kursussen bezat, en omgekeerd, de Franse afdeling twee derde Franse en één derde Nederlandse leergangen omvatte.

Een lange strijd van de Vlamingen, reeds opklimmend tot de late 19e eeuw, had, na harde inspanningen, tot dit pover resultaat geleid.

Dat echter zeven jaar nadien, in 1930, de volledige vernederlandsing van Gent werd verwezenlijkt, was, achteraf gezien, toch voor een groot deel te danken aan dit universitair „misbaksel”, dat de Vlamingen zelf als de „Nolf-barak” brandmerkten.

Bij de 40^e verjaardag van de oprichting van deze zg. Nolf-Universiteit mag wel even op deze belangrijke gebeurtenis uit de geschiedenis van de Gentse Alma Mater gewezen worden, al was het maar om eer te brengen aan de eerste pioniers van haar vernederlandsing. Ongetwijfeld hebben zij met die zg. „Nolf-barak” geen definitief resultaat kunnen afdwingen, maar zij realiseerden toch de eerste doorbraak van het Nederlands als onderwijstaal aan de Gentse Rijksuniversiteit. Wat immers tevoren te Gent aan Nederlands onderwijs bestond, kan met de Nolf-Universiteit niet vergeleken worden : het waren kleine aanpassingen, die de structuur zelf van de Franse universiteit niet in het gedrang brachten.

Het is hier niet onze bedoeling een volledig beeld op te hangen van de verbeterde strijd, die rond deze Nolf-Universiteit werd gevoerd. Als belangrijke faze in de strijd voor de vernederlandsing van het hoger onderwijs in Vlaanderen maakt hij inhaerent deel uit van de Vlaamse Beweging. Een afdoende behandeling van deze Vlaamse volksstrijd, hoofdzakelijk geleverd buiten het parlement, zou het bestek van een tijdschrift-artikel in grote mate overtreffen. Wij beperken ons daarom uitsluitend tot het feitenmateriaal, dat zich op parlementair vlak heeft afgespeeld.

1) UIT DE VOORGESCHIEDENIS VAN DE VERVLAAMSING

Reeds vóór W.O.I. was het probleem van de vernederlandsing van het hoger onderwijs in Vlaanderen tot politieke rijpheid gekomen. Onder de drukking van de Vlaamse Hogeschoolcommissies — de eerste, opgericht in 1896 met Mac Leod als verslaggever; de tweede van 1907 met Lodewijk De Raet als verslaggever — was de eis voor een vernederlandsing van Gent als een gemeenschappelijk actieprogramma door alle bewuste Vlamingen aanvaard. Sedert 1910 werd door een solidaire actie van Katholieke en Vrijzinnige Vlamingen een volksbeweging op gang gebracht, waarbij de drie toenmaals jonge politici — Frans Van Cauwelaert (K.), Louis Franck (L.) en Kamiel Huysmans (S.) — als de meest welsprekende woordvoerders optraden. Aan de strijd voor de vernederlandsing van Gent zullen daarom de zg. „drie kraaiende hanen”, zoals Kamiel Huysmans toen reeds zijn trio noemde, voor immer verbonden blijven.

Onder invloed van dit alles werd op 31 maart 1911 het eerste wetsontwerp voor een geleidelijke, maar algehele vernederlandsing van Gent op het bureau van de Kamer neergelegd (1). De zes ondertekenaars behoorden tot de drie nationale partijen. Het waren : L. Franck (L.), E. Anseele (S.), Dr. Persoons (L.), Fr. Van Cauwelaert (K.), J. Delbeke (K.) en A. Huyshauwer (K.). Het wetsvoorstel voorzag de invoering van het Nederlands als voertaal van de Gentse universiteit van het academiejaar 1916-1917 af voor het eerste jaar en een verdere trapsgewijze vernederlandsing van jaar tot jaar (art. 2); de professoren zouden verzocht worden van deze data af in het Nederlands hun kursussen te doceren; indien zij hiertoe echter niet bij machte waren, zou naast hen een Nederlandse titularis benoemd worden; de frans-talige professor werd niet afgesteld, maar hij zou bij zijn emeritaat of afsterven niet meer vervangen worden (art. 3). Aan elke faculteit zouden echter facultatieve leergangen in de franse vaktaal of terminologie worden ingevoerd (art. 4) (2).

(1) *Parlementaire Bescheiden*, Kamer, 1910-1911, document 122.

Reeds 5 jaar vroeger, in mei 1905, hadden de gebroeders Adolf en Pieter Daens, de liberalen Persoons en Verheyen en de socialist Van Langendonck een analoog wetsvoorstel neergelegd, waarvan niets in huis was gekomen.

(2) Geen twee maanden later, op 16 mei 1911, werd echter een tegenvoorstel ingediend, waarbij de regering gemachtigd werd sommige kursussen, op de uitdrukkelijke aanvraag van studenten, naar de taal te splitsen. De

Het wetsvoorstel Franck-Van Cauwelaert-Anseele werd door de Kamer wel in overweging genomen en voor onderzoek naar de kamerafdelingen verzonden, doch het verviel een eerste maal bij de kamerontbinding van 1912. Het werd door de ondertekenaars opnieuw ingediend op 15 november 1912, maar door allerhande vertragsmanoeuvres was het door de Kamer zelf nog niet in bespreking genomen toen, op 4 augustus 1914, België in W.O.I. werd verwikkeld.

Bij de aanvang van het academiejaar 1916-1917, de datum waarop, naar art. 2 van het wetsvoorstel Franck-Van Cauwelaert-Anseele, de geleidelijke vernederlandsing van Gent een aanvang had moeten nemen, werd door de Vlaamse Activisten, met de hulp van de Duitse gouverneur-generaal von Bissing, de Franse universiteit te Gent totaal vernederlandst. Het objectief verhaal van al wat rond deze zg. „von Bissing-Universiteit” gebeurd is, moet nog gemaakt worden. Het staat ondertussen vast dat al de professoren te Gent — op 7 uitzonderingen na — hun ontslag indienden en dat 38 vooraanstaande Vlaamse politici, eertijds kordate verdedigers van het vervlaamsingsvoorstel, reeds op 3 januari 1916 aan gouverneur-generaal von Bissing een protest-brief overhandigden (1). Hieronder leest men juist de namen van hen, die na de oorlog met een blank dossier de zaak van de vernederlandsing van Gent verder zullen kunnen verdedigen : L. Franck, P. Lamborelle, August Vermeulen, Paul Fredericq, Juliaan Devriendt, Maurits Sabbe, K. Huysmans, C. De Bruyne, Ph. Van Isacker, E. Anseele. Aan hun kant hadden ook Fr. Van Cauwelaert en J. Hoste, in hun in Nederland uitgegeven krant „Vrij België”, stelling genomen tegen de politiek van de Activisten (2).

bestaande Franse universiteit te Gent zou hiermede echter onaangeroerd blijven. Dit wetsvoorstel werd ingediend door A. Verhaegen, Ch. Woeste, A. Beernaert, Cartuyvels, Francotte en F. Van Cauwenberg — *Parlementaire Bescheiden*, Kamer, 1910-1911, document 153.

(1) Uitgave bij A. FAINGNAERT : *Verraad of zelfverdediging?* (Kapelle, 1932), pp. 375-379. Zie hiervoor : M. BASSE : *De Vlaamse Beweging van 1905 tot 1930* (2 dln, Gent, 1930), dl. I, p. 222 e.v.; C.-H. HÖJER : *Le régime parlementaire belge de 1918 à 1940* (Uppsala, 1946), pp. 12-13; A. W. WILLEMSSEN : *Het Vlaams Nationalisme, 1914-1918* (Groningen, 1958), pp. 1-48.

(2) Cfr Fr. VAN CAUWELAERT : *Onze Regeering en de vervlaamsching van de Gentsche Hogeschool*. „Vrij België”, 10 november 1916. Achteraf hebben echter verschillende van deze Vlamingen de halstarrige houding van Walen en verfranste Vlamingen verantwoordelijk gesteld voor deze Vlaamse „misstap” : „Le sentiment de défiance, le désespoir irraisonné à mon sens, qui s'est emparé

De Belgische regering van Le Havre heeft bij K. B. van 10 oktober 1916 wel maatregelen getroffen tegen de professoren van de Gentse oorlogsuniversiteit, maar zij legde tegelijkertijd de belofte af dat zij na de oorlog een volledige gelijkheid „in rechte en feite” tussen Vlamingen en Walen zou verwezenlijken, ook inzake hoger onderwijs (1). Bij monde van koning Albert zou deze belofte trouwens onmiddellijk en plechtig worden vernieuwd bij de bevrijding van het Belgisch grondgebied.

In de plechtige troonrede, die koning Albert, daags na zijn triomfantelijke intrede te Brussel, op 22 november 1918 voor de Verenigde Kamers hield, waren inderdaad drie beloften vervat, waarvan er twee met bekwame spoed door de Belgische Kamers werden behandeld. Deze twee betroffen de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht en de opheffing van art. 310 van het Strafwetboek, dat het stakingsrecht in het gedrang bracht. De uitvoering van de derde koninklijke belofte, nl. de volledige gelijkstelling van de twee landstalen en bijgevolg de oprichting van een Vlaamse universiteit te Gent (2), zou echter langer op zich laten wachten.

De regering Delacroix een kabinet van Nationale Unie, dat te Loppem, in het hoofdkwartier van koning Albert was tot stand gekomen, las op 28 november haar regeringsverklaring voor, waarin nog steeds het recht van de Vlamingen op een hoger onderwijs in de eigen taal werd erkend; zij zweeg echter

---

déjà alors de centaines d'âmes jeunes, trop impatientes, furent une des causes de cette lamentable aventure...” (Fr. Van Cauwelaert in Kamerzitting van 18 oktober 1922 — *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1820).

(1) Het K. B. van 10 oktober 1916 ging vergezeld van een „Rapport au Roi” van de hand van minister Prosper Pouillet en waarin o.m. staat te lezen: „Le Gouvernement est convaincu qu'aussitôt la paix rétablie, l'accord des bonnes volontés, qu'il s'efforcera de faciliter, assurera aux Flamands, tant dans le domaine de l'enseignement supérieur que dans tous les autres, cette complète égalité de droit et de fait, qui doit exister suivant le vœu même de notre pacte fondamental.” — J. B. DUVERGER-I. PLAISANT: *Pasinomie ou collection complète des Lois...* (Brussel, 1835-nu), 5e serie, dl. 7, 1916, nr 95, p. 47.

(2) Koning Albert I verklaarde in zijn troonrede wat volgt: „L'intérêt même du Pays comporte que chacune de nos deux populations puisse, dans sa langue, développer pleinement sa personnalité, son originalité, ses dons intellectuels et ses facultés d'art. Le Gouvernement proposera au Parlement de créer dès à présent les assises d'une université flamande à Gand, sauf à réserver aux Chambres qui suivront la consultation électorale le soin d'en régler les modalités définitives.” — *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1918-1919, p. 5.

behoedzaam over de vernederlandsing van de franstalige universiteit te Gent (1). Blijkbaar was de regering reeds bezweken voor de agitatie van Walen en franstalige kringen in Vlaanderen en Brussel, die de vernederlandsing van Gent als een bekrachtiging van de Activistenpolitiek bestempelden. Deze hetse werd vooral gevoerd door de Franstalige kranten, *La Flandre Libérale*, *Le Soir*, *L'Etoile belge*, *La Nation Belge* e.a., die het scheldwoord „flaminboches” tepas en te onpas de Vlamingen naar het hoofd slingerden. De Vlaamse interpellatie van de drie Van's — Van de Vyvere, Van de Perre en Van Cauwelaert — heeft in mei 1919 lucht gegeven aan de ontstemming over deze anti-Vlaamse atmosfeer (2), die o.m. de uitvoering van de koninklijke belofte betreffende de vernederlandsing van Gent in de weg stond.

Het enige initiatief dat de regering Delacroix dorst te nemen was de encommissionering van het probleem. Bij K. B. van 6 augustus 1919 (3) werd een Commissie opgericht, bestaande uit magistraten en hoogleraren en „belast met de studie over de inrichting van een overgangsregime, dat aan de studenten moest toelaten hunne studies in 't Vlaamsch aan te vangen in de vier Faculteiten en in de Bijzondere Scholen der Universiteit Gent, van bij de aanvang van het komend studiejaar”.

Ondertussen ging alle aandacht naar de verkiezingen van 16 november 1919, de eerste in de Belgische geschiedenis die op basis van het algemeen enkelvoudig stemrecht zouden geschieden, nog vooraleer de hiervoor nodige grondwetsherziening had plaats gehad. Sedertdien vertoonde de samenstelling van de Kamers een totaal gewijzigd beeld: de Katholieke partij verloor haar volstrekte meerderheid, doch in Vlaanderen ging dit gepaard met een doorbraak van de Christendemocraten, die kordaat Vlaamsgezind waren. Samen met de Vlaamsgezinden

---

(1) Delacroix verklaarde: „Les Flamands doivent avoir le moyen de se développer, de développer leur génie, leur culture, et cela d'une façon aussi large que peuvent le faire ceux qui recourent à la langue véhiculaire française. Seulement, si le gouvernement se trouve embarrassé, c'est qu'il y a des dissidences quand aux voies d'exécution... Il est des points qui, dans tous les cas, ne peuvent être réalisés immédiatement. Même dans les projets que vous connaissez, de MM. Franck et Van Cauwelaert, une période d'expérience, d'attente, est prévue.” — *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1918-19, pp. 11.

(2) Cfr. *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1918-19, op 14, 15, 21 en 22 mei 1919, p. 904 e.v. Deze teksten werden afzonderlijk door de Standaard-Brussel uitgegeven onder de titel „De Vlaamse Interpellatie”.

(3) Tekst in *Pasinomie*, 1919, p. 325.

uit de andere partijen vormden zij echter geen meerderheid in de Kamers zolang regeringen van Nationale Unie aan 't bewind bleven (1). Tijdens de derde na-oorlogse regering van Nationale Unie, onder de leiding van Carton de Wiart (20 november 1920-21 november 1921), werd eindelijk op 21 maart 1921 een regeringsontwerp inzake het taalgebruik in het hoger onderwijs aan de goedkeuring van de Kamer onderworpen (2). Het was een zeer schuchtere poging om een voorlopige oplossing tot stand te brengen, doch die in geen geval de Vlamingen kon bevredigen. Volgens dit ontwerp zou de regering gemachtigd worden om te Gent, van het academiejaar 1921-1922 af en slechts in twee faculteiten (Letteren en Wetenschappen), leergangen in het Nederlands te organiseren. Bij de toelichting op dit regeringsontwerp werd echter duidelijk gezegd dat deze voorlopige regeling : „ne concerne pas l'université actuelle”. De bestaande franstalige universiteit zou dus onaangetast blijven en de regering wenste nu geen standpunt in te nemen aangaande de verdere ontwikkeling van deze „Vlaamse kursussen” (3).

Van dit regeringsontwerp was andermaal niets in huis gekomen toen, na het ontslag van de Socialisten uit de regering en de verkiezingen van 23 november 1921, een Katholiek-Liberaal kabinet onder de leiding van Theunis op 16 december 1921 tot stand kwam. Deze regering kon echter maar leven bij de genade van de Christendemocraten, die nu vastbesloten waren een beslissing af te dwingen. In december 1921 kwam trouwens de Katholieke Vlaamse Kamergroep tot stand, waarbij 46 van de 80 Katholieke kamerleden aansloten. Zij achtten zich allen gebonden door het Vlaams minimumprogramma, dat in 1919 door de Katholieke Vlaamse Landsbond was onderschreven en dat o.m. de vernederlandsing van de Gentse universiteit voorzag (4).

(1) Cfr. A. W. WILLEMS : o.c., pp. 85-90.

(2) *Parlementaire Bescheiden*, Kamer, 1920-21, document 193.

(3) Bij de toelichting wordt uitdrukkelijk verklaard dat dit ontwerp : „Ne préjuge en rien les questions de savoir si l'enseignement supérieur flamand sera un enseignement entièrement nouveau et distinct de cette Université, ou s'il sera obtenu par la substitution brusque ou lente du flamand au français dans l'université de Gand, ou si enfin une solution, soit intermédiaire, soit différente prévaudra.”

(4) Even te voren was, na de gemeenteverkiezingen van 24 april 1921, te Antwerpen het zg. „mystiek huwelijk Van Cauwelaert-Huysmans” gesloten, dat tegen de oppositie van Liberalen en Katholieke Conservatieven het gemeentebestuur in de Antwerpse metropool veroverde. De solidariteit tussen Van Cauwelaert en Huysmans inzake de Vlaamse strijd werd erdoor verstevigd.

2) HET WETSVOORSTEL VAN CAUWELAERT-HUYSHAUWER

De regering Theunis (16 december 1921-5 april 1925) wist dus bij voorbaat dat zij een oplossing moest vinden voor het probleem van een Vlaamse universiteit, doch zij was hierover in haar schoot verdeeld. Naast flaminganten als Van de Vyvere en Franck zaten er in de regering verwoede tegenstanders, zoals Devèze.

Uit de regeringsverklaring van 21 december 1921 bleek dat het kabinet het probleem wel niet wilde ontwijken, doch dat het nog geen oplossing had voor te stellen (1). Achteraf zal blijken dat de regering helemaal geen standpunt wenste in te nemen en de oplossing van het vraagstuk aan de „wijsheid” van de Kamers overliet.

Bij de bespreking van de regeringsverklaring kondigde Frans Van Cauwelaert, leider van de Katholieke Vlaamse kamergroep, onder luide toejuichingen van zijn groep, aan dat hij zijn oud wetsvoorstel van 1911, op dezelfde 21^e december 1921, op het bureau van de Kamer had neergelegd : „Ik heb... deze namiddag reeds het oude ontwerp, dat ik tien jaar geleden heb ondertekend met de heer minister Franck en de heer Anseele, opnieuw neergelegd op het bureel van de Kamer”. Hij voegde hier dreigend bij : „Wij hebben beslist alle wettelijke middelen te gebruiken om den triomf van ons ontwerp te verzekeren, en mocht het gebeuren dat de Kamer ons een voldoende medewerking zou weigeren, dan zouden wij te onderzoeken hebben welke gedragslijn wij in de toekomst tegenover de regering zouden hebben te huldigen” (2).

Het wetsvoorstel nam identiek de tekst over van het voorstel van 31 maart 1911, waarin dus de geleidelijke maar algehele vernederlandsing van Gent in het vooruitzicht werd gesteld. Alleen in art. 2 werd, voor de datum van toepassing, het academiejaar 1916-1917 vervangen door het academiejaar 1922-1923 (3). Verder was het voorstel slechts door twee kamerleden ondertekend, nl. Fr. Van Cauwelaert en A. Huyshauwer. Franck zat op de regeringsbanken en mocht dus openlijk geen stelling nemen,

(1) „Il serait déraisonnable de penser que pendant les quelques jours qu'a duré sa formation, le Gouvernement a pu songer à trancher les difficultés que trois ans d'union patriotique n'ont pas résolues. Parmi celles-ci figure le problème de l'organisation de notre enseignement supérieur au point de vue linguistique.” — *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 38.

(2) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-1922, p. 45.

(3) Tekst in *Parlementaire Bescheiden*, Kamer, 1921-1922, document 36.

terwijl Anseele tot de oppositie behoorde en ondertussen zijn belangstelling voor de vernederlandsing van Gent grotendeels had laten varen. Verder was het zeer opvallend, dat de memorie van toelichting bij het wetsontwerp, die in 1911 door Franck was opgesteld, in haar geheel werd overgenomen.

Op 2 februari 1922 (1) werd het wetsvoorstel Van Cauwelaert in overweging genomen en op 7 februari (2) naar de Kamercommissies verstuurd. Ondertussen werden nog drie andere tegenvoorstellen ingediend : 1. het voorstel Mechelynck, dat een volledige ontubbeling van de Gentse universiteit voorstond en de bestaande Franse universiteit dus onaangeroerd wou laten (3); 2. het voorstel van de Vlaamse frontier Staf De Clercq, dat de onmiddellijke en algehele vernederlandsing, met ingang van het academiejaar 1923-1924, voorstond (4); 3. het voorstel L. Meysmans, dat de oprichting van een Vlaamse universiteit te Antwerpen wilde bekomen (5).

De Bijzondere Kamercommissie, die zich over al deze wetsvoorstellen bij voorbaat zou uitspreken, stond onder het voorzitterschap van Tibbaut en had Prosper Poulet als verslaggever. Onder de leden telde men zowel verwoede tegenstanders als overtuigde aanhangers. Het waren : Bertrand, Bouchery, de Liedekerke, Delvigne, Fischer, Helleputte, Heyman, Hymans, Pirmez en Ramaeker.

Na lange discussies sprak deze Commissie zich als volgt uit : het wetsvoorstel De Clercq werd met algemeenschap van stemmen verworpen; het wetsvoorstel Mechelynck werd verworpen met 8 stemmen tegen 1, en het wetsvoorstel Meysmans met 6 stemmen tegen 2 bij 1 onthouding. Ten slotte werd met veel geluk het wetsvoorstel Van Cauwelaert aanvaard met 6 stemmen tegen 4 bij 2 onthoudingen. Om dit resultaat te bekomen hadden de Vlaamsgezinde commissieleden echter de belofte moeten afleggen dat te Gent bepaalde franstalige kursussen ten eeuwigden dage zouden behouden blijven (6).

Nog vooraleer het in de Commissie aanvaarde wetsvoorstel voor de Kamer kon gebracht worden, nam de liberale minister van

Kunsten en Wetenschappen in de regering Theunis, nl. E. Hubert, wegens gezondheidsredenen ontslag. De Luikse professor werd op 16 oktober 1922 door een Brusselse universiteitsprofessor, L. Leclère, vervangen. Evenals zijn voorganger was hij een extra-parlementair, wiens ministerieel mandaat even korstondig zou zijn. Toen de discussies in de Kamer maar pas op gang kwamen, moest ook Leclère op 8 november 1922 wegens gezondheidsredenen zijn ontslag indienen. Als derde minister van Kunsten en Wetenschappen werd nu een beroep gedaan op P. Nolf, eveneens universiteitsprofessor te Luik en extra-parlementair, wiens naam verbonden werd aan de zg. Nolf-barak.

3) DE KAMER AANVAARDT HET WETSVORSTEL VAN CAUWELAERT

De eerste debatten in de Kamer, die op 19 oktober 1922 (1) een aanvang namen en op 22 december 1922 hun beslag kregen met de aanvaarding van het ondertussen zeer verminkte wetsvoorstel Van Cauwelaert, verliepen in de grootste opwindig. Wij laten hier de manifestaties buiten het parlement, die door het opzweepende proza van de kranten nog werden verscherpt, buiten beschouwing om ons te beperken tot de parlementaire debatten.

Tijdens deze lange discussies werd nagenoeg uitsluitend Frans gesproken, ook door de meest overtuigde flaminganten. Het werd duidelijk gedaan met de bedoeling de kittelorige oppositie zo genadig mogelijk te stemmen en de proef op de som te leveren dat men van Vlaamse zijde niets tegen de kennis van de Franse taal in Vlaanderen wenste te ondernemen (2).

Het nalezen van deze urenlange redevoeringen is zeer leerrijk voor elkeen die zich verdiepen wil in de mentaliteit van de voor- en tegenstanders van de Vlaamse ontvoogding. Wij kunnen hier vanzelfsprekend deze lange redevoeringen niet eens resumeren doch wij wensen, aan de hand van citaten, toch even de nadruk te leggen op de verschillende thesissen, die door voor- en tegenstanders werden ontwikkeld.

(1) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-1922, p. 197.

(2) *Ibidem*, p. 214.

(3) *Parlementaire Bescheiden*, Kamer, 1921-1922, document 38 (2 februari 1922).

(4) *Ibidem*, document 115 (9 maart 1922).

(5) *Ibidem*, document 170 (6 april 1922).

(6) Cfr. Verslag op tekst van P. Poulet, in : *Parlementaire Bescheiden*, Kamer, 1921-1922, document 258.

(1) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1824 e.v.

(2) De verwoede Waalse tegenstander, de socialist Hubin, verontschuldigt zich zelfs dat hij niet in staat is om een paar woorden Vlaams te spreken : „ne fût-ce que pour reconnaître la courtoisie de nos adversaires qui, quoique Flamands et flamingants, ont parlé jusque maintenant le Français”. — *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, p. 61.

De belangrijkste voorstanders, die het woord hebben gevoerd, waren de Katholieken Frans Van Cauwelaert, P. Poulet, Marck, Rombouts, Heyman, Van Isacker, Rubbens en Van Caenegem; de Socialisten C. Huysmans, Bouchery, Doms en ook de partijvoorzitter Emile Vandervelde en ten slotte de Liberalen Lamborelle en Neven. De drie Fronters, die aan het debat deelnamen, nl. De Clercq, Picard en de hardhorige Butaye (1) hebben uitsluitend het woord genomen om hun radicaal standpunt te verdedigen, dat ons op dit ogenblik vanzelfsprekend het meest logisch toeschijnt, maar toen, in 1922, helemaal geen kans maakte. De Clercq noemde Gent „een Fransch bruggenhoofd in Vlaanderen”, dat onmiddellijk moest verdwijnen (2). Picard heette het wetsvoorstel De Clercq „het eenig redelijk, eenig practische, ja, eenig Vlaamsch ontwerp”, doch hij weet wel dat het niet gestemd zal worden en besluit bijgevolg : „Wij verwachten ons aan een miskraam” (3).

De Fronters noemden het wetsvoorstel Van Cauwelaert een „miskraam”, wat niet belette dat de meer realistische Vlamingen uit de drie partijen een zeer harde strijd moesten leveren om hun standpunt voor een geleidelijke vernederlandsing van Gent in de Kamer te zien zegevieren.

Zij hebben vooreerst de nadruk gelegd op het recht van Vlaanderen op een hoger Nederlands onderwijs en duidelijk moeten affirmeren dat niet dit recht der Vlamingen, maar de halsstarrigheid van de tegenstanders het separatisme in België in de hand werkte :

„Comment pouvez-vous, mon honorable collègue, persévérer dans semblable aveuglement, alors que c'est la politique de ceux qui ont pensé comme vous, la politique des Rogier, des Frère-Orban et d'autres, qui est cause de la situation lamentable, que

(1) Bij de stemming op het voorstel De Clercq had ook de hardhorige Butaye tegengestemd door recht te staan, wat, na een tussenkomst van Huysmans, hilariteit in de Kamer verwekte. De brave Butaye las daarom op het einde van de zitting van 30 november 1922 volgende verklaring voor : „Ik ben hardhoorig. 't Is merkkelijk erger geworden door mijnen dienst bij 't leger gedurende de oorlog... Het achtbare lid Colaert, die misschien weet dat ik hardhoorig ben, heeft van mijne gebrekkelijkheid en mijn goede trouw misbruik gemaakt om me toe te roepen „Alla Butaye” en mij aan te zetten iets heel verkeerd te doen.” — *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, p. 151 en 169.

(2) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, p. 13.

(3) *Ibidem*, p. 135.

les dernières années nous ont laissée” (Van Cauwelaert tegen Paul Hymans) (1).

„Ce n'est pas notre faute que la question flamande n'est pas résolue. Le séparatisme est né de ce mal. Frappez-vous la poitrine” (Huysmans aan Paul Hymans en consoorten) (2).

„C'est donc une indignité de prétendre parce que nous sommes restés fidèles à nos convictions d'avant guerre, que nous sommes des activistes ou des séides de von Bissing” (3) (Lamborelle).

„Il serait monstrueux que dans un pays où trois millions d'hommes ne comprennent que le flamand on leur refusât plus longtemps de tenir la promesse que leur a été faite en 1918” (Vandervelde) (4).

„Wij vragen dat men zou geven wat het onze is... geeft ons wat ons toekomt, geeft ons Gent, geeft ons Gent terug” (Boedt) (5).

Tegenover de francofile tegenstanders, die in het spoor van Kardinaal Mercier (6) geloofden dat, zonder het Frans als voertaal, geen enkele hogere kultuur mogelijk was, werd duidelijke taal gesproken :

„Il est absurde de soutenir que l'université n'est un foyer de culture que si elle use du français. A l'université, on n'enseigne pas une langue, mais on enseigne une science, et la science n'est pas, que je sache, le monopole exclusif du français ou du wallon” (Marck) (7).

„Vous ne pouvez pas agir comme si nos jeunes gens flamands n'avaient qu'une mission à remplir, c'est-à-dire celle de passer leur vie à l'étude de la langue française” (Van Cauwelaert tot Destrée) (8).

(1) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1830.

(2) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, p. 82.

(3) *Ibidem*, p. 73.

(4) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1860. Hierbij kreeg hij steun van de Waalse socialist Demblon. Tegenover de bedreiging dat Frankrijk boos zou worden wegens de vervlaamsing van Gent antwoordde hij zeer gevat : „La France n'est pas émue du tout, et puis, au surplus, nous sommes maître de régler nos affaires nous-mêmes.” — *Ibidem*, p. 271.

(5) *Ibidem*, 1921-22, p. 1896.

(6) Opvallend is dat meestal de anti-clerikale tegenstanders van de vervlaamsing zich op Mercier beroepen, terwijl de Katholieke Vlamingen zich het scherpst tegen diens stellingen verzetten.

(7) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1889.

(8) *Ibidem*, Kamer, 1922-23, p. 267.

Verschillende Vlaamse sprekers hebben op basis van statistieken het argument van de tegenstanders, die Vlaanderen als een tweetalig land voorstelden, ontzenuwd. Ph. Van Isacker beweert op goede gronden dat in Wallonië evenveel Vlamingen verblijven als franssprekenden in Vlaanderen, met dit verschil evenwel dat de eersten tot de werkersklasse behoren en de tweeden tot de bourgeoisie „qui s'isole du reste de la population...”.

„Certains pensent qu'une minorité francisée en Flandre est nécessaire pour maintenir un lien entre le pays wallon et le pays flamand. C'est une grave erreur ! La présence de cette minorité est plutôt nuisible à notre intérêt national. C'est sa présence qui a suscité la querelle des langues” (Ph. Van Isacker) (1).

Kamiel Huysmans is tegen deze „ontwortelde” bourgeoisie op zijn eigen spitante manier te keer gegaan. Gelukkig, zo zegt hij, hebben de bourgeois uit het cijnstijdperk geen belang gehecht aan de verfransing van het gewone volk, dat toch geen stemrecht bezat. Daardoor kon het Vlaamse volk, op die ontwortelde minderheid na, zijn Vlaams karakter bewaren en in dit verband brengt hij hulde aan de onderwijzer en de dorpspastoor, die het volk zijn trouw gebleven (2).

Ook de Limburgse liberaal Neven heeft kordaat stelling genomen tegen deze Franstalige minderheid in Vlaanderen : „Les Flamands ne veulent plus qu'on déracine, aux frais de l'état et dans les établissements publics, les fils de leurs classes intellectuelles” (3).

Waar de voorstanders van de vernederlandsing zeer moderne taal spraken, was als zij handelden over de sociale rol van de universiteit :

„Si l'université de Gand, comme université française, ne répond pas à sa mission sociale, elle ne justifie pas les sacrifices (matérielles) qu'elle exige” (Van Cauwelaert) (4).

„il faut qu'à l'université résonne la langue maternelle... La création d'une université française à Gand en 1835 a été une injustice sociale, une mesure anti-démocratique à l'égard du peuple flamand” (Heyman) (5).

(1) *Ibidem*, Kamer, 1921-22, p. 1855.

(2) *Ibidem*, Kamer, 1922-23, p. 85.

(3) *Ibidem*, p. 133.

(4) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1828. — (5) *Ibidem*, Kamer, 1922-23, p. 7.

Sprekend over de belangstelling van de Vlaamse volksmassa voor de Vlaamse universiteit zegt de Vlaamse socialist Doms : „elle caresse l'espoir de voir, si pas ses fils, du moins ses petits-fils suivre les cours de l'université” (1).

In margine van de parlementaire discussies werden verschillende incidenten uitgelokt. Het hevigste had plaats naar aanleiding van een uitdrukking van de vlaamsgezinde Prosper Poulet : „nous sommes quatre millions contre trois millions”, wat natuurlijk door de tegenstrevers als een imperialisme van de Vlamingen werd geschandvlekt, ook al vroegen zij slechts een Vlaamse universiteit in hun eigen stad Gent. Dit alles belette echter niet dat Poulet zijn spreekbeurt besloot met volgende optimistische profetie : „Il est impossible que le mouvement flamand recule. Un jour certainement nous aurons justice; un jour certainement nous aurons l'égalité” (2).

Kamiel Huysmans heeft aan zijn kant heel wat incidenten uitgelokt, waarbij hij de lachers gewoonlijk op zijn kant had, o.m. als hij het had over de frankiljonse burgemeester van Gent : „M. Braun en veut au flamand parce que ce parler ressemble trôp à sa langue maternelle” (3).

Als tegenstanders van de vervlaamsing van Gent hebben zich vooral onderscheiden : de Brusselse liberalen Paul Hymans, P.-E. Janson en Adolphe Max; de franskiljons uit Vlaanderen, Braun, Amelot en Mechelynck en verschillende woordvoerders van de Wallingantische beweging : Destrée, Bovesse, Jennissen, Buiset, Branquart, Troclet en Hubin.

De argumenten, die door hen ontwikkeld werden, waren zeer uiteenlopend : vervlaamsen is het werk van von Bissing voortzetten; het leidt naar separatisme; het is een aanslag tegen het oude Gentse kultuurcentrum. Voor hen is Vlaanderen een tweetalig land en moet dit blijven. Naar de opvatting van verschillende Wallinganten is het Vlaams, evenals het Waals, een „patois” en moet het Frans de kultuurtaal voor geheel België blijven. Tevens werd het oude thema „un crime de lèse-civilisation, un crime de lèse-patrie et un crime de lèse-cité” — waarmede Prof. P. Van Wetter bij de stichting van de „Union pour la Défense de la langue française à l'université de Gand” op 23 oktober 1910 de strijd der Vlamingen had gebrandmerkt — nog met andere „leerzen” aangevuld. De studenten van 1922

(1) *Ibidem*, p. 1915. — (2) *Ibidem*, p. 34-35. — (3) *Ibidem*, p. 83.

zouden met „drie leerzen”, die hun voorgangers van 1910 in hun optochten meedroegen, zeker niet zijn toegekomen.

Paul Hymans heeft al de argumenten, die de tegenstrevers maar konden uitdenken, in het debat gebracht. Hij zingt de lof van „la Flandre bilingue”, waarbij dan vooral hulde gebracht wordt aan „le barreau Gantois”. De opheffing van de franstalige universiteit te Gent noemt hij „un acte de vandalisme scientifique”, wat onvermijdelijk tot separatisme moet leiden : „votre projet aboutit inévitablement, que vous le voulez ou non, au séparatisme”. Voor hem betekent de vervlaamsing ook een schending van de vrijheid, want de Vlaamse elite, die haar hogere studies in het Frans wil vervolgen, zal zich voortaan moeten verplaatsen (1). De Brusselse woordvoerder vindt het blijkbaar een schending van de vrijheid dat de „ontwortelde” Vlaming uit Gent zich voortaan 50 km zal moeten verplaatsen om te Leuven, Brussel of Luik zijn studies in het Frans te ondernemen. Het komt bij hem niet op dat de Vlaming al sedert een eeuw helemaal in de onmogelijkheid verkeerde om hogere studies in zijn eigen moedertaal te doen : dit had voor hem met vrijheidsschending geen uitstaans.

Voor P.-E. Janson behoort de Franstalige Gentse universiteit, noch min noch meer, tot het pact, dat de Belgen in 1830 hebben gesloten : „La création de l'université française à Gand est incorporée au pacte transactionnel de 1830, que nos ancêtres ont scellé” (2).

Braun, Mechelynck en Amelot traden op als de belangrijkste sprekers van de franstalige geprivilegieerde bourgeoisie uit het Gentse en omgeving. Voor hen kon men desnoods een Nederlandse universiteit te Antwerpen oprichten, maar moest het franstalige bolwerk te Gent in elk geval ongeschonden bewaard blijven. Braun, die blijkbaar de spreekbuis was van de Fransstalige Gentse professoren, heeft heel wat hatelijkheden aan het adres van de flaminganten ten beste gegeven : „Gent of niets ! Cette formule, c'était le cri de guerre de Borms et de ses partisans ; c'est aujourd'hui le mot d'ordre de M. Van Cauwelaert et de ses acolytes” (3). Hij wil voor de Vlamingen wel een universiteit

te Antwerpen laten oprichten, waarvoor dan „Gand français” als het aangepaste tegengif zou kunnen fungeren : „je suis cependant disposé à voter la création d'une université flamande à Anvers, parce que à côté du poison existe l'antidote” (1). Voor Mechelynck van de *Flandre Libérale* is de franstalige Gentse universiteit „le symbole de l'unité et de l'indivisibilité de la Belgique” (2). Als Amelot beweert : „la science n'est faite que pour un petit nombre et l'enseignement n'est destiné qu'à une élite”, wordt hij met een „très bien” door Paul Hymans gequoteerd, maar de ruwe Waal Demblon onderbreekt met de uitroep : „La science est pour tout le monde” (3). Wel houdt Amelot een dithyrambe op Antwerpen, die nu zeer actueel klinkt, maar toen uitsluitend ingegeven werd om „Gand français” te kunnen behouden (4).

Verschillende Wallinganten hebben een zeer beledigende taal aan het adres van het Vlaamse land gesproken :

Destrée noemt het Vlaams een dialect, waarmede men de hogere cultuur slechts kan verdonkermanen : „une grande majorité de nos concitoyens parlent des patois et des dialectes. Entre tous ces gens, séparés de la manière la plus profonde par leurs idiomes maternels, il faut une communication : cette communication se fait par la langue de culture... le français” (5) en verder : „Si vous décidez par contre la flamandisation, vous aurez peut-être plongé en Flandre quelques esprits dans l'ombre, mais ceux qui veulent aller à la lumière iront quand même, et malgré vous, à la langue française” (6). De wallingant Buisset noemt heel de zaak : „une offensive dirigée contre notre race (wallonne), notre avenir et la Nation, notre profond et grand amour pour la liberté” (7). Branquart gaat nog heviger te keer : „dans le projet qui nous est soumis, nous voyons unanimement en Wallonie un acte d'hostilité envers nous” (8) en verder : „en flamandisant l'université de Gand vous contenterez peut-être quelques illuminés

(1) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, pp. 77-79.

(2) *Ibidem*, p. 17. Janson spreekt verder van „un crime politique” : „Ce que vous méditez d'accomplir, ce serait aujourd'hui l'erreur ; ce pourrait être demain le crime politique” (*Ibidem*, p. 19).

(3) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1833.

(1) *Ibidem*, p. 1834.

(2) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, p. 60.

(3) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1889-1891.

(4) „ville infiniment mieux désignée que Gand, par sa situation géographique, au centre des provinces flamandes, par son caractère flamand nettement marqué, par l'étendue et la variété de ses ressources, par sa riche bibliothèque communale, par ses hôpitaux et ses cliniques magnifiquement organisées”. *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1921-22, p. 1893.

(5) *Ibidem*, p. 1923. — (6) *Ibidem*, p. 1924. — (7) *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, p. 93. — (8) *Ibidem*, p. 105.

de vos régions arriérées; ce qui est certain, c'est que vous aurez éteint un phare pour le remplacer par une chandelle!" (1). Ook Jennissen en Troclet hebben aanhoudend een beroep gedaan op de Waalse solidariteit: „Nous pouvons compter sur l'entente unanime de la Wallonie" (Jennissen) (2) en „Ne provoquez donc pas le peuple wallon dans ses sentiments les plus profonds et les plus intimes" (Troclet) (3). De Wallingant Hubin spande de kroon, toen hij na de aanvaarding van het verminkte voorstel Van Cauwelaert in de Kamer volgende verklaring aflegde: „Messieurs, chaque fois que les Barbares ont cru triompher des peuples civilisés, leur préoccupation a été de détruire les œuvres de ceux-ci. Leur excuse était qu'ils ne les comprenaient pas. L'œuvre néfaste que la Chambre a accompli est de celles-là" (4).

De stemmingen, die na deze zeer lange debatten, afgesloten op 28 november 1922, in de Kamer plaatsvonden, gaven volgende uitslagen:

Het voorstel Staf Declercq voor een onmiddellijke en algehele vervlaamsing van Gent werd op 30 november 1922, bij zitten en opstaan, verworpen.

Het voorstel Meysmans voor de oprichting van een Vlaamse universiteit te Antwerpen, dat de steun had gekregen van de Brusselse Liberalen en de verfranse kringen in Vlaanderen, werd verworpen met 109 stemmen tegen 65 bij 6 onthoudingen.

Om het voorstel Van Cauwelaert enige kans te gunnen, hadden de voorstanders zich nog bij een belangrijke concessie neergelegd. De Speciale Scholen, waar zeer vele vreemdelingen waren ingeschreven, zouden integraal bewaard blijven, doch daarnaast zouden geleidelijk Speciale Scholen, met het Nederlands als voertaal, worden opgericht. Op basis van deze toegevingen konden de tegenstanders op 6 december 1922 een terugzending van het voorstel-Van Cauwelaert naar de Speciale Kamercommissie bekomen (5). Op 14 december werd de discussie hernomen, doch na een persoonlijke tussenkomst van minister Nolf, die in de richting van een totale ontubbeling van Gent had gesproken (6), trachtte Hymans een nieuwe verzending naar de Commissie af te dwingen. Dit nieuwe verdragingsmanoeuvre mislukte echter.

(1) *Ibidem*, p. 107. — (2) *Ibidem*, p. 113. — (3) *Ibidem*, p. 101. — (4) *Ibidem*, p. 328. — (5) *Ibidem*, p. 185. — (6) *Ibidem*, p. 249.

De eindstemming over het voorstel Van Cauwelaert — dat nu een ontubbeling van de Speciale Scholen en 60 u franstalig onderwijs in elk studiejaar behield — had plaats op 22 december 1922. Het werd met een kleine meerderheid van 89 stemmen tegen 85 bij 7 onthoudingen aanvaard (1). Alle Vlaamse Katholieken en Socialisten alsook de meerderheid van de Vlaamse Liberalen hadden het voorstel aangenomen. Alle Walen, op een paar uitzonderingen na (waaronder Demblon), en franstalige Brusselaars hadden tegengestemd. Van de 89 ja-stemmers waren er niet minder dan 80 afkomstig uit Vlaanderen; de Fronters hadden zich onthouden.

4) DE SENAAT VERWERPT HET VOORSTEL VAN CAUWELAERT

Het erg verminkte wetsvoorstel Van Cauwelaert, dat in de Kamer dus een kleine meerderheid had gevonden, werd op 6 maart 1923 door de Senaat, onder het voorzitterschap van graaf 't Kint de Roodebeke, in bespreking genomen (2).

Hier ook verliepen de discussies bijna uitsluitend in het frans (3). Van Katholieke zijde werd het voorstel verdedigd door Pater Rutten, Allewaert, Van Cauwenbergh, Broeckx, de verslaggever Carnoy e.a. De socialistische partij bezat twee eminente verdedigers van de vernederlandsing in Alberic Deswarte en August Vermeylen.

Door hen werden grotendeels dezelfde argumenten gebruikt als hun collega's van de Kamer hadden ontwikkeld. Wij beperken ons daarom uitsluitend tot enkele kernachtige tussenkomsten van August Vermeylen, de eerste rector van de in 1930 totaal vernederlandste Gentse universiteit:

„La population a besoin de cette université... car, comme on l'a dit si souvent, à un corps flamand il faut une tête flamande" (4).

„Certains glorifient le plus ardemment la liberté quand c'est celle du petit nombre bien armée contre une masse sans défense" (5).

(1) *Ibidem*, p. 328.

(2) *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 1922-23, p. 631.

(3) Als Alberic Deswarte op een bepaald ogenblik Nederlands durft te spreken, wordt hij onderbroken door de socialist Damas: „lorsque nous entendons un homme instruit, comme notre collègue Deswarte, qui parle aussi bien la langue flamande que la langue française, prononcer un discours en une langue que nous ne comprenons pas, j'estime que nous devons protester avec la dernière énergie". — *Ibidem*, p. 1027.

(4) *Ibidem*, p. 674. — (5) *Ibidem*, p. 676.

„Comment ! Vous nous reprochez de commettre des excès quand nous réclamons simplement la Justice ? Nous n'avons jusqu'ici commis qu'un excès : c'est celui de la patience" (1).

De tegenstanders, waarbij vooral de socialist Lekeu aan het woord is geweest, hebben op zijn minst zoveel smalende woorden naar het hoofd van de Vlamingen geslingerd als hun collega's uit de Kamer dat hebben gedaan. Zij verdedigden het voortbestaan van „Gand français" met dezelfde argumenten. De verfranste Gentenaar Debast meent zelfs dat hij uit naam van de „kleine man" mag spreken. Hij vindt de vernederlandsing „odieux, parce que les vraies victimes de cette contrainte seront les petits, les déshérités, les enfants du peuple, et non ceux de la classe aisée; criminelle, parce que, au lieu de contribuer au rapprochement des deux rameaux qui constituent la patrie belge, elle tend à les désunir et à les dresser l'un contre l'autre" (2).

Deswarte heeft deze schijnheiligheid aan de kaak gesteld als hij zich met klem keerde tegen de klasse-privileges van enkele Gentse francofonen : „les fils des Mechelynck, des Braun, des Ligy, des De Bast, des Carpentiers..." (3).

In de meer conservatieve Belgische Senaat was echter voor het wetsvoorstel Van Cauwelaert geen meerderheid te vinden. De kaakslag, die eertijds aan Vlaanderen door de Senaat in de strijd rond de Gelijkheidswet (1898) werd toegebracht en toen zulke verontwaardiging had gewekt (4), werd opnieuw toegediend. Na het voordragen van allerhande amendementen en tegenvoorstellen — waarbij Dumon de Vlaamse universiteit zelfs te Brugge wilde oprichten — werd het wetsvoorstel Van Cauwelaert op 20 maart 1923 verworpen met 76 stemmen tegen 58 bij 6 onthoudingen (5).

Om uit het slop te geraken besliste de Senaat op 21 maart om al de ingediende voorstellen nog eens toe te vertrouwen aan een Speciale Senaatscommissie, door het bureau van de Senaat samen te stellen (6).

Deze Speciale Commissie moest verslag uitbrengen over zes nieuwe wetsvoorstellen, nl. deze van Mevr. Spaak, Vinck, Braun, Van Roosbroeck, de Broqueville en Renard.

(1) *Ibidem*, p. 677. — (2) *Ibidem*, p. 665. — (3) *Ibidem*, p. 695.

(4) Zie over de Wet Coremans-De Vriendt : M. DE VROEDE : *Juliaan De Vriendt in de Politiek en de Vlaamse Beweging*, Antwerpen, 1960.

(5) *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 1922-23, p. 737.

(6) *Ibidem*, p. 757.

Op 6 juni 1923 kon, op verslag van deze Commissie, de discussie in de Senaat hervat worden (1), doch de Socialist Deswarte deelde onmiddellijk mede dat de Vlamingen tegen al deze voorstellen zouden stemmen, omdat zij hun geen enkele voldoening konden schenken (2). Zij werden dan ook allemaal in de senaatszittingen van 6, 7, 12 en 14 juni 1923 verworpen (3).

5) DE REGERING THEUNIS KIEST NU POSITIE MET HET WETS-ONTWERP NOLF

Toen in juni 1923 inzake een Vlaams hoger onderwijs nog geen enkele oplossing in het uitzicht stond, geraakte de regering Theunis tevens verdeeld over een probleem van de buitenlandse politiek.

In januari 1923 hadden Frans-Belgische troepen het Duitse Ruhrgebied bezet als garantie voor de betaling van de Duitse herstelbetalingen. Te dezer gelegenheid had A. Devèze, de Belgische minister van landsverdediging, gevraagd dat de militaire dienstplicht in België met 4 maanden zou verlengd worden. De Christendemocraten, wier steun de regering nodig had, verzetten zich tegen dit plan.

Theunis bood in juni 1923 het ontslag van zijn regeringsploeg aan, doch met de duidelijke bedoeling een compromisoplossing voor de twee problemen te vinden : zowel voor Gent als voor de duur van de militaire dienstplicht. Toen hij hiermede was klaar gekomen, werd het ontslag van de regering op 29 juni 1923 door koning Albert geweigerd.

Het uitgewerkte compromis inzake de vervlaamsing van Gent werd nu een regeringsaangelegenheid. Dit mishaaide vanzelfsprekend de socialistische oppositie, te meer daar deze compromisoplossing, die op zichzelf al geen voldoening schonk, nog werd gekoppeld aan een legerkwestie.

(1) *Ibidem*, p. 1021.

(2) Deswarte, die er blijkbaar genoeg van had, sprak nu in het Nederlands : „Mijn besluit is : Wat ook hier wordt afgespeeld, ik vertrouw in onze Vlaamse toekomst. In 1835 heeft Vlaanderen een schromelijk, een schandelijk onrecht zien gebeuren; op het ogenblik dat, over heel het beschaafde Europa, de Latijnse taal door de volkstaal werd vervangen, om in de universiteiten te worden gebruikt en te worden verheven tot het peil en de waardigheid van een wetenschappelijk werktuig. Alleen gebeurde zulks niet voor het oude Vlaamsche Cultuurvolk", maar „loontje komt om zijn boontje...". — *Ibidem*, p. 1027.

(3) *Ibidem*, pp. 1021-1077.

Bij zijn regeringsverklaring in de Senaat op 3 juli 1923 (1) kondigde premier Theunis de inhoud aan van het regeringsontwerp betreffende de hervorming van de Gentse rijks-universiteit. Het ontwerp stond vanzelfsprekend op naam van Nolf, minister van Kunsten en Wetenschappen, doch het was grotendeels geïnspireerd door minister Franck.

Het voorzag de splitsing van de bestaande franstalige universiteit te Gent in twee afdelingen. In de zg. Vlaamse afdeling zouden de kursussen voor 2/3 in het Nederlands en voor 1/3 in het Frans gedoceerd worden; in de zg. Franse afdeling kregen de studenten voor 2/3 hun kursussen in het Frans en voor 1/3 in het Nederlands: „De cette façon — zo besluit de Premier — est maintenu à Gand un important foyer de culture française. D'autre part, en pays flamand, la classe cultivée pourra mieux remplir, grâce à une connaissance plus parfaite de la langue populaire, sa haute mission d'éducation sociale” (2).

Het regeringsontwerp werd naar de bevoegde Commissie voor Kunsten en Wetenschappen verzonden, waar de Leuvense professor Carnoy als verslaggever optrad. Zijn rapport werd op 10 juli 1923 in de Senaat neergelegd (3). Daaruit en ook uit de houding van de Vlaamse Christendemocraten buiten het parlement bleek wel dat zij dit compromis zonder geestdrift hadden aanvaard. Van Cauwelaert heeft bij voorbaat onderstreept dat het Nolf-systeem door de Vlamingen slechts als een voorlopige oplossing kon gestemd worden.

De openbare behandeling van het regeringsontwerp nam in de Senaat een aanvang op 17 juli 1923 (4). De socialistische partij vormde nu blok tegen het regeringsontwerp. De socialistische voorstanders van de vervlaamsing konden inroepen dat het ontwerp de Vlamingen geen voldoening schonk, terwijl de tegenstanders nagenoeg dezelfde argumenten tegen elke vorm van vervlaamsing inriepen.

Alle socialististen konden echter het regeringsontwerp doodverven als „un marchandage”, waartoe de Christendemocraten zich hadden laten verleiden door de Liberalen, die voor alles hun militaire plannen wensten door te voeren: „aujourd'hui pour obtenir le monstre Nolf, non seulement vous abandonnez les

six mois (de service militaire), mais vous êtes prêts à faire le plongeon avec M. Devèze pour le projet de 12 ou de 14 mois” (1). Vermeylen en Deswarte blijven echter het regeringsontwerp uit Vlaamsgezindheid aanvallen. Vermeylen noemt Nolf „un cuisinier humoriste, mais notre goût ne va pas à des sauces aussi compliquées, et l'estomac flamand ne les digèrera pas” (2). Deswarte besluit zijn betoog tegen het ontwerp als volgt: „Il y a à Gand une université qui devrait nous appartenir; elle nous reviendra; elle nous appartiendra!” (3). Als hij echter de liberale flamingant Franck persoonlijk verwijt dat hij zich tot een dergelijk onaanneembaar compromis heeft laten verleiden, antwoordt deze zeer gevat dat de schuld bij de wallingantische socialististen is gelegen, indien Vlaanderen zich bij een dergelijk compromis heeft moeten neerleggen (4).

Voor de socialistische wallinganten van de Senaat ging dit wetsontwerp Nolf inderdaad nog té ver. Hun voornaamste woordvoerder Lekeu besluit dan ook zijn rede tegen de vervlaamsing: „En définitive, l'université française n'est pas détruite à coup de pioche; elle est décapitée obliquement d'un trait de plumes” (5).

Het regeringsontwerp Nolf werd op 18 juli 1923 in de Senaat met 74 tegen 55 stemmen bij 7 onthoudingen (6) aanvaard en vervolgens naar de Kamer verzonden.

Zoals steeds werd het eerst voor onderzoek naar de kamer-afdelingen verzonden en nadien naar de middenafdeling, waar De Bue als verslaggever optrad. Zijn verslag werd op 24 juli op het bureau van de Kamer neergelegd (7).

De openbare discussie in de Kamer zette in op 26 juli 1923 en zij bood hetzelfde beeld als in de Senaat. De Christendemocraten — op drie uitzonderingen na (8) — legden zich om beterswil bij het Nolf-ontwerp neer, evenals de overgrote meerderheid der Liberalen. Voor de eersten gaf het compromis „te weinig”; voor de tweede ging het meestal „te ver”. De twee regeringspartijen hadden echter bij voorbaat dit compromis onderschreven en voor de meesten speelde de partijtucht.

(1) Van Fleteren in naam van de socialistische senaatsfractie. — *Ibidem*, p. 1188.

(2) *Ibidem*, p. 1201. — (3) *Ibidem*, p. 1210. — (4) *Ibidem*, p. 1210. —

(5) *Ibidem*, p. 1200. — (6) *Ibidem*, p. 1220.

(7) *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 1922-23, p. 1220.

(8) Het waren De Grève, Catteeuw en Goetgebuur. De Grève motiveerde hun houding: „hetgeen men thans aan het Vlaamsche volk aanbiedt, aanzien wij als eene spotternij”. — *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 1922-23, p. 2471.

(1) *Parlementaire Handelingen*, Senaat, p. 1097.

(2) *Ibidem*, p. 1098.

(3) *Ibidem*, p. 1151.

(4) *Ibidem*, p. 1187.

Evenals in de Senaat waren alle Socialisten tegen het regeringsontwerp gekant, doch hun argumenten klonken zeer tegenstrijdig. Voor de Vlaamsgezinden was het een krenkend ontwerp, dat de verzuchtigen van de Vlamingen niet kon bevredigen (1); voor de Wallinganten betekende het een toegeving aan de Vlamingen, die het bestaan van Wallonië in gevaar bracht (2).

Op aandringen van Emile Vandervelde hadden de Socialisten zich verenigd rond het voorstel Mathieu, dat een volksraadpleging voorzag in de vier Vlaamse provincies, waarbij deze zich hoefden uit te spreken over de al of niet wenselijkheid van de afschaffing van de franstalige universiteit te Gent. Nadat dit voorstel met 108 stemmen tegen 56 bij 7 onthoudingen was verworpen, ging men over tot de snelle behandeling van het ontwerp Nolf. Het was reeds 27 juli en de Kamer wenste 's anderen-daags met verlof te gaan.

Na een vlugge artikelsgewijze behandeling werd dezelfde dag nog gestemd over het geheel van het wetsontwerp. Het werd goedgekeurd met 87 tegen 75 stemmen bij 8 onthoudingen. Bij de neen-stemmers behoorden niet alleen de Socialisten, maar ook de Fronters, een paar Liberalen en 3 Christendemocraten (3).

6) DE WET NOLF EN HAAR UITVOERING

De Wet Nolf van 31 juli 1923, die op 1 augustus in het Belgisch Staatsblad verscheen, bepaalde in hoofdzaak wat volgt :

- De administratieve taal van de Universiteit te Gent zou voortaan het Nederlands zijn (art. 1).
- De universiteit zou uit twee afdelingen bestaan : in het Vlaams regime zouden de kursussen voor 2/3 in het Nederlands en voor 1/3 in het Frans gedoceerd worden; in de Franse afdeling voor 2/3 in het Frans en voor 1/3 in het Nederlands (art. 2).

(1) „le projet... établit une fois de plus une différence blessante entre Flamands et Wallons” (naar Doms). — *Ibidem*, p. 2386.

„La bataille n'est pas terminée, parce que le sentiment de justice n'a pas reçu satisfaction” (naar Huysmans). — *Ibidem*, p. 2391.

(2) „Aujourd'hui c'est le bilinguisme; dans vingt ans, la Wallonie sera flamandisée” (naar Destrée). — *Ibidem*, p. 2469.

„Nous ne voulons, ni en un acte, ni en deux, nous associer à un projet, qui met le pays en danger” (naar Hubin). — *Ibidem*, p. 2465.

(3) *Ibidem*, p. 2472.

— Wat het doctoraat in de geneeskunde betreft, zou het praktisch klinisch onderwijs alleen in het Nederlands geschieden (art. 3).

— De franstalige Speciale Scholen zouden blijven bestaan, doch daarnaast zou een voorbereidende afdeling voor mijn-ingenieurs worden opgericht, waar de kursussen in het Nederlands moesten verstrekt worden (art. 4).

De Wet zou bij de aanvang van het academiejaar 1923-1924 in voege treden.

Het spreekt vanzelf dat een dergelijk ingewikkeld systeem een aantal toepassingsbesluiten noodzakelijk maakte en, zoals het nog gebeurt, lasten deze Kon. Besluiten heel wat bepalingen in, die de Wet van 31 juli 1923 op belangrijke wijze aanvulden. Het eerste toepassingsbesluit van 12 oktober 1923 beschreef meer in detail de taalregeling in de verschillende faculteiten en Scholen; het tweede, eveneens van 12 oktober, handelde over het gebruik der talen in de administratie van de universiteit (1).

Het eerste K. B. legde o.m. het taalregime vast voor de Wetenschappelijke Graden en omschreef ook duidelijker het taalregime van de Speciale Scholen. De zg. Wetenschappelijke Graden, waartoe toen behoorden de Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, de Politieke en Administratieve Wetenschappen, de Handelswetenschappen, de Lichamelijke Opvoeding en ook de Aardrijkskunde, zouden van het academiejaar 1923-1924 af volledig met Vlaamse leergangen aanvangen. Dus in tegenstelling met de Wettelijke Graden van de Faculteiten, die een hybridisch taalregime kenden, werd de vernederlandsing van de Wetenschappelijke Graden volledig doorgevoerd. De studenten van de Speciale Scholen zouden, na de voleinding van de oprichting van een Vlaamse afdeling, over een volstrekte taalvrijheid beschikken : zij konden ofwel volledig Franse leergangen volgen, ofwel volledig Nederlandse of nog een gemengd regime verkiezen, waarbij zij gedeeltelijk Franse en gedeeltelijk Nederlandse kursussen zouden volgen.

Het tweede K. B. van 12 oktober 1923 interpreteerde art. 1 van de Wet van 31 juli 1923, waarbij bepaald was geworden dat het Nederlands de administratieve taal van de universiteit moest worden. Dit K. B. bracht heel wat restricties of faciliteiten bij de toepassing. De Rector en Administrateur-Inspecteur moesten

(1) Tekst in *Pasinomie*, 5^e serie, dl. 14, 1926, nr 462, p. 662-667 en nr 463, pp. 667-668.

bij openbare plechtigheden, alsmede in hun betrekkingen met de interne diensten van de Universiteit en de Centrale Administratie te Brussel, het Nederlands gebruiken. Indien de Rector echter het Nederlands niet machtig was, dan kon de minister hem toelating geven om bij openbare plechtigheden zijn Franse moedertaal te gebruiken. De verslagen van de Academieraad moesten in het Nederlands worden opgesteld, maar de frans-talige tussenkomsten moesten in het Frans worden opgenomen en vergezeld gaan van een Nederlandse vertaling. De administratieve stukken, bestemd voor de studenten, moesten tweetalig zijn, maar de blanco's op deze stukken moesten ingevuld worden in de taal van de belanghebbende.

De franstalige kranten hebben deze tweetalige universiteit „la fin de l'université française de Gand” genoemd, terwijl vele ontevreden flaminganten de boycot uitriepen tegen deze „Nolf-barak”.

De strijd rond de Gentse Rijksuniversiteit nam inderdaad slechts voor goed een einde, toen 7 jaar later, in 1930, de volledige vernederlandsing van Gent een werkelijkheid werd. Het heeft inderdaad juist 100 jaar geduurd vooraleer Vlaanderen over een hoger onderwijs in de eigen moedertaal beschikte. Indien, omgekeerd, een Vlaamse universiteit te Luik had bestaan, dan had deze het beslist geen 100 jaar uitgehouden.

Prof. Dr. TH. LUYKX.

Studentenbevolking aan de Nolf-Universiteit (1923-1930)

	Speciale Scholen	Faculteiten en Hogere Scholen	Belgen	Vreemdelingen	Totaal
1923-24	603	705	1116	192	1308
1924-25	803	718	1095	426	1521
1925-26	994	657	1099	552	1651
1926-27	1061	580	1052	589	1641
1927-28	1021	576	1018	579	1597
1928-29	1030	620	1025	625	1650
1929-30	1038	652	1069	621	1690